

Wat zeggen Westbroekse betrokkenen bij het Noorderparkproject?

In het artikel 'Noorderpark, herinrichting van het landschap tussen Utrecht en het Gooi', gepubliceerd in St Maerten nr 61 (december 2021), bespreekt Frank Klok de geschiedenis van de landinrichting Noorderpark tussen 1985 en 2013. De auteur interviewde onder meer de Westbroekers Henk van de Broek, Bertus en Lia Verheul van de Kooijdijk (voormalig tuinbouwbedrijf) en met Arie Bouwman van de Kerkdijk (Loonwerkbedrijf) over hun ervaringen met de herinrichting van het Noorderpark.

Henk van de Broek

De citaten van Henk van de Broek zijn ook opgenomen in het artikel in St Maerten.

Henk van de Broek was boer in Westbroek/Achttienhoven en daar geboren en getogen. Henk van de Broek was lid van de Landinrichtingscommissie (LC) van 1985 tot 2013. Hij zegt over de voorafgaande ruilverkavelingsplannen in de jaren 50 en 60: 'De emoties kunnen hoog oplopen als je boeren aan hun grond komt. Ze gingen elkaar in voorlichtingsvergaderingen bij wijze van spreken met de klomp te lijf. Het is achteraf maar goed dat het plan uit 1953 toen niet is doorgegaan want dan waren zodden en petgaten gedempt en hadden we nu de Noordelijke Randweg van Utrecht dwars het gebied gehad. Dan waren landschap en natuur er hier bekaaid vanaf gekomen.'

Figuur 1: foto Het Utrechts Archief

'Tussen een ruilverkaveling en een landinrichting zit een belangrijk verschil. Bij een ruilverkaveling stemmen alleen de ingelanden (grondbezitters en pachters), naar rato van hun grondoppervlakte. Bij een herinrichting spelen veel meer partijen mee. Het herinrichtingsplan wordt weliswaar voorgelegd aan de streek en die kan daarop reageren, maar de politiek (Provinciale Staten) besluit uiteindelijk en bepaalt de inrichting van het gebied.'

'In de LC zitten met natuur, recreatie en de agrarische sector natuurlijk nogal wat tegengestelde belangen. Vandaar

dat zo'n onafhankelijke voorzitter onmisbaar is. Vooral burgemeester Jongeneel is een enorme bruggenbouwer. Dat hij partijen heel goed bij elkaar kan brengen blijkt wel uit het feit dat we maar één keer over een onderwerp hebben moeten stemmen. Verder heeft de commissie altijd, soms best na intensieve discussie, unanimitieit weten te bereiken.' Wat ook meespeelt is dat in de LC allemaal mensen zitten met een bestuurdersmentaliteit.'

‘Hoewel je aan wegen en sloten natuurlijk weinig feitelijk voordeel hebt gaf de onteigening van waterlopen en wegen toch heel wat commotie in het gebied. Op een gegeven moment werd er in Driebruggen in vergelijkbare gevallen wel enige compensatie toegekend. Een huis verkopen met 400 i.p.v. 300 m², ook al is dat verschil een watergang, levert in de praktijk toch meer op. Zo ontstond er jurisprudentie en werden we gedwongen hier iets soortgelijks te doen. We hebben toen hetzelfde bureau ingeschakeld als Driebruggen en dat kwam voor het Noorderpark uiteindelijk uit op ca. € 7 ton, een bedrag dat dus nergens begroot was. Voorzitter Groen en gedeputeerde Krol kenden elkaar goed van het gewest Eemsland en dat leidde er uiteindelijk toe, dat de helft van dat bedrag door de provincie is betaald en de andere helft is opgebracht door grondeigenaren, die nut hadden van de herinrichting, de boeren dus, naar rato van hun oppervlakte.’

‘We moesten natuurlijk ook regelmatig zaken uitleggen aan onze achterban. De Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) organiseerde daarvoor jaarlijks een avond waarop wij de boeren bijpraatten over de stand van zaken en uitlegden wat er allemaal speelde. Dat ging er soms heet aan toe. Een boer is sterk verbonden met zijn grond en het is dus logisch dat herverkaveling in een boerensamenleving hevige emoties los maakt. Dan is het maar goed dat een onafhankelijke voorzitter, die boven de partijen staat, zo’n voorlichtingsavond voorzit. Burgemeester Groen was met zijn Bunschotense vissersvolk best wat gewend en dat kwam soms goed van pas.’

Henk van de Broek: ‘In 1994 is vastgesteld welke de stappen zijn die afgelopen moeten worden. Pas in 2009 komt dan het plan van toedeling en zien ze bijvoorbeeld dat concreet 50 m² op waarde nul gesteld is. Als ze daar dan bezwaar tegen willen maken, dan zegt de rechter: te laat, dan had u eerder bezwaar moeten maken tegen de vaststelling van de schattingscommissie. Dan denk je wel eens: zo ben je eigenlijk bezig goedwillende burgers in het pak te naaien.’

‘Met al die bezwaarprocedures heb ik met de voorzitter dagenlang bij de rechtbank gezeten. Groen was bestuurder en wilde me graag mee hebben, omdat ik het gebied en de geschiedenis en de mensen kende. Het zit ‘m soms in kleine dingen: een man van het waterschap beweerde bijvoorbeeld eens dat een burger een brug had liggen zonder vergunning. Dat kan wel zo zijn, zei de burger, maar toen ik dat huis kocht lag die brug er al. Groen zegt dan: mijnheer Van de Broek, u woont al uw hele leven in Westbroek, hoe zit het met die brug? Ik zeg: ik weet ook niet anders dan dat die brug er ligt, al meer dan 40 jaar. Dan zegt de rechter tegen de waterschapsman: ik denk dat u de zaak nog maar eens goed moet bekijken.’

Een belangrijk element in de landinrichting was de waterhuishouding, waarbij het uitgangspunt was dat er zo min mogelijk water vanuit de Vecht moest worden ingelaten. Henk van de Broek: ‘Het Vechtwater was destijds zó slecht dat als je het in je vulpen stopte die gewoon nog schreef!’

‘Onze voorvaderen waren niet gek. Ons stuk land van 4100 meter lang was aan de kant van Hollandsche Rading helemaal zandgrond. Al dat water van dat stuk kwam naar de Westbroekse kant. Dat ging langs natuurlijke weg, daar had je geen extra sloten en weteringen voor nodig. De grond was hier weliswaar natter en soms moeilijk begaanbaar

met machines maar door om te rijden via Hollandsche Rading kon je altijd nog je drogere stuk land bereiken. Daarom is in de 50-er jaren die ruilverkaveling ook mislukt: die straks op dat hoge land zitten, die lachen en wij zitten hier te verzuipen. Daar hebben ze toen ruzie over gekregen en daarom is het niet doorgedaan.'

'De waterhuishouding aan de kant van Hollandsche Rading is nu trouwens ook wat aangepast, eigenlijk was het daar achteraan wat te droogtegevoelig. Dus ten noorden van de insteekweg hebben ze aanpassingen doorgevoerd waardoor ze nu het water daar langer vasthouden. Maar het komt op den duur natuurlijk toch allemaal hier naartoe. Ook m.b.t. de waterhuishouding is er veel op de schop gegaan en verbeterd.'

Figuur 2: foto Dick Scholten

Bertus en Lia Verheul

De Verheuls zijn in 1980 getrouwd en hebben in de 80-er jaren het bedrijf van Bertus' vader overgenomen. Opa Verheul was ook al tuinder, in Utrecht, en ook zijn vader is begonnen als tuinder in die stad. Door de stadsuitbreiding is hij in de 30-er jaren gedwongen met zijn bedrijf te verhuizen naar Westbroek aan de Kooijdijk. Bertus: 'Onze tuinderij was eerst 500-600 meter lang, totaal ongeveer twee hectare. Nu, na de herinrichting, hebben we nog steeds twee hectare, maar minder lang en een stuk breder. Het oorspronkelijke achterste deel is inmiddels park geworden. We zitten hier bovenop een waterwingebied en daardoor zitten we onder meer met een restrictief spuitregime. Daardoor is het hier voor tuinbouw niet meer echt geschikt.'

‘We hebben wel gekeken of we met de tuinderij zouden verhuizen, maar dat bleek financieel niet haalbaar. Daarbij kwam dat we ook niet veel zin hadden om elders te gaan wonen, we zijn echte Westbroekers, hebben het hier gewoon erg naar onze zin en we hebben ook geen opvolger. Bovendien was in die tijd de situatie in de groenteteelt ook niet erg rooskleurig. Onze hoofdteelt werd overgenomen door de akkerbouw (koude grond) die op grote oppervlakten groenten machinaal bewerkte en oogstte. Die grote percelen had je hier niet, om de 25 meter zit hier weer een sloot. In 1997-1998 zijn we daarom overgegaan van tuinbouw naar caravanstalling. We hebben het glas van de kassen vervangen door damwand, waardoor de opslag minder kwetsbaar werd, en nu zitten we vol met ca. 500 caravans.’

‘Dit gebied was bedoeld om in het herinrichtingsproces Noorderpark als recreatiegebied voor de bevolking van Overvecht te worden ingericht. Wij zaten bij de ULG, die deed ook onze administratie. De ULG-vertegenwoordiger in de Landinrichtingscommissie behartigde dus in principe onze belangen. Maar voor mijn gevoel hebben we de belangenbehartiging toch vooral zelf gedaan.’

‘Er zijn een hoop wandel- en fietspaden aangelegd en prachtige waterpartijtjes en hier achter een heus bos, het Gagelbos. Het is een *el dorado* geworden voor fietsers, wandelaars en hardlopers. Het is allemaal mooi aangelegd, maar we missen toch nog steeds de weidsheid van vroeger. Het was hier toen ook heel stil, want de Kooijdijk liep toen nog dood, dus je had alleen bestemmingsverkeer.’ Lia vond het in het begin té stil: ‘ik was in de winkel van mijn moeder (Van Winssen) en in de smederij van mijn vader veel reuring gewend van klanten en knechts. En dan is die overgang naar de stille Kooijdijk wel heel groot.’

‘Dat is met de herinrichting allemaal flink veranderd. We hebben 10-12 hectare hondenuitlaatgebied naast ons en daar worden dagelijks honden uitgelaten door allerlei bedrijftjes. Dat is de afgelopen vijf jaar flink gegroeid tot wel 100 honden per dag. Die honden mogen daar allemaal loslopen en dat begint al ’s morgens om een uur of vijf, half zes! Het lijkt een goede business, want ze komen allemaal met nieuwe auto’s!’ Lia laat haar hondje er niet meer uit nadat die door een aantal grote honden, die onvoldoende onder appel stonden, was belaagd. ‘Het lijkt me trouwens ook heel moeilijk (onmogelijk?) om 10 honden waarvan je de baas niet bent, goed onder appèl te houden. Wij hebben door het recreatiegebied ook overlast gekregen van mensen die hier niet horen. We hebben de indruk dat er regelmatig ’s avonds afrekeningen en louche handeltjes plaats vinden.’

Bertus: ‘Uiteindelijk zijn we er wel op vooruitgegaan. Tuinbouw had hier toch geen toekomst meer en veel bedrijven zijn dan ook verdwenen. Er zaten in de toptijd hier misschien wel 100 bedrijven in dit gebied. Alleen op dit stukje hier zaten we al met z’n drieën, mijn vader en twee ooms. Ook de kinderen van mijn ooms zijn niet doorgegaan met de tuinbouw. Een boerenbedrijf aan de Gageldijk is verhuisd naar de Kooijdijk en op zijn voormalige grond is nu die hondenuitlaat gerealiseerd. Hiernaast aan de Kooijdijk zat een boer die in de 90-er jaren is weggegaan.’

‘Wij hier op de Kooijdijk zijn echte Westbroekers. Mijn vader bleef in zijn hart een Utrechter. Wat boodschappen betreft zijn we nu trouwens wel op Utrecht georiënteerd (Overvecht is maar 2 kilometer hiervandaan), maar vroeger kwamen de leveranciers allemaal uit

Westbroek aan huis, ook de visboer en de bakker. Dat is allemaal in de periode van de aanleg van het Noorderpark gestopt. Mijn schoonmoeder, Van Winssen, was de laatste die nog een winkel in Westbroek had, in huishoudelijke artikelen. Zij is in 1996 ook gestopt.'

De Verheuls hebben geen binding met de Biltse politiek. 'Toen we nog onder de gemeente Maartensdijk vielen kende je iedereen van de lokale politiek. Ze waren allemaal zeer benaderbaar, je kwam ook regelmatig in het gemeentehuis. Na de fusie met De Bilt is dat allemaal veranderd. We komen nu nooit in het gemeentehuis in De Bilt. Gevoelsmatig hebben we er niets mee. En daarin zijn we hier geen uitzondering, dat hoor je van veel mensen hier. Ze hadden het gebied ten westen van de KW-weg beter met de Stichtse Vecht kunnen verbinden. We hebben hier echt een ander karakter, Biltenaren zijn gevoelsmatig gewoon ander volk.'

Figuur 3: foto Kees Floor

Arie Bouwman

Arie Bouwman is in 1950 geboren op de Nieuwe Wetering, nummer 72, bij zijn opa en oma, 'Stal Boshuis'. Arie: 'Ik heb daar twee jaar gewoond en daarna verhuisden we naar Westbroek. Als ik vrij was zat ik toch altijd op de Nieuwe Wetering en daar ging ik dan helpen met allerlei klusjes. Ik hielp regelmatig Vossestein op Beukenburg, een goeie kennis van me, met koren bouwen. Dat was echt gezellig, dat heb je nu niet meer, de tijdsdruk is nu zo groot! Er was wel eens onenigheid, maar er werd toch veel over en weer bij elkaar gelopen.'

Arie's vader begon met zijn bedrijf in 1948/1949. Arie: 'Oorspronkelijk deden boeren alles zelf en hielpen ze elkaar. Schaalvergroting kwam geleidelijk op, maar er waren toen nog boeren die 15 koeien melkten en verder hadden ze een paard, een oogstmachine en een melkmachine en toch verdienden ze meer dan een boer die 50 koeien molk. Mechanisatie kostte veel geld en daarom huurden boeren geleidelijk steeds vaker mijn vader in. Eerst om wat gras te maaien, maar hij had ook een zaagmachine (toen ik thuiskwam heeft hij die trouwens verkocht: 'jij moet je vingers allemaal houden') en hij zaagde op de winterdag ook wat hout voor boeren.' Toen Arie 14 was werd hij aan de gang gezet en met 16 kwam hij van de technische school af en begon in het bedrijf *full time* mee te werken.

Een trekker hadden de boeren uiteindelijk allemaal zelf wel. Maar een maaimachine gebruik je maar een klein deel van de tijd, dus gebruik je die gemeenschappelijk via een loonwerker. Arie: 'Combines renderen in deze streek niet. We hebben hem wel maar eigenlijk is daar hier te weinig werk voor, in dit veegebied.' Vroeger waren in Westbroek en Achterwetering veel boeren. Iedere boerderij langs de weg was een boerenbedrijf, met percelen die oorspronkelijk maar 20 of 40 meter breed waren. Het langste perceel was maar liefst 4400 meter lang en maar 20 m breed!

Figuur 4: foto Het Utrechts Archief

Arie: 'Na de herinrichting van het Noorderpark telden we recent op een 40-jarige bruiloft, in Westbroek er nog 5! Wel allemaal tussen 40-100 koeien. Het probleem is nu: geen opvolging én de natuur heeft hier veel grond opgeslokt. De boeren kregen bij de herinrichting best een goede prijs voor hun grond: 45.000 gulden/hectare. Aan de Gageldijk zijn heel wat bedrijven (met name tuinders, mensen op leeftijd) uitgekocht. Van die Gageldijk is er één naar de

Kooijdijk gegaan, Mulder, komt uit op de Koningin Wilhelminaweg. Wout Lam is ook verplaatst naar de Kooijdijk (een boerderij van Baron Boetselaer). Tussen Gageldijk en Kooijdijk is het nu allemaal natuur geworden en in Tienhoven hetzelfde verhaal. Daar zitten nog maar twee boeren.'

Loonwerkers kunnen nu niet meer van die paar boeren in dit gebied leven. Bovendien komt daar nog bij, dat potstalmest vroeger al in december uitgereden mocht worden, en ook nog wat in januari en februari. Met de huidige gier mag pas half februari met het uitrijden begonnen worden, tot 1 september. Wat doet een loonwerker in die tussentijd met z'n personeel en machines? Arie: 'We hebben daarom nu ook onderhoud van natuurgebieden en werk in de bouw hard nodig om die kostbare machines voldoende aan het werk te houden.'

Hoeveel bedrijven zijn gestopt en hoeveel verplaatst? Arie: 'Aan de Korssesteeg zitten er nu zes, aan de Kooijdijk zijn er twee bijgekomen, dus totaal zijn er acht verplaatst. Er zaten wel vijftig boeren in dit gebied, dertig jaar geleden was elke boerderij een boerenbedrijf, gemiddeld weliswaar klein, een paar met maar 6 koeien. Nu zijn de resterende bedrijven aan de Korssesteeg gemiddeld dertig hectare. Twee zitten er nu op vijftig hectare, waaronder één die van de Bethunepolder kwam. In de Bethunepolder zijn nu nog 2 boerenbedrijven.'

Door de herverkaveling zijn de bedrijven veel beter geconcentreerd rond de boerderij en dat geeft meer efficiency, maar dus ook voor loonwerkers minder werk. Kostte het vroeger een uur werk om een vrachtje gras te laden voor een boer, nu kost dat nog maar een kwartier. De loonwerkkosten zijn voor een boer nu nauwelijks hoger dan veertig jaar geleden.

Arie: 'Stilstand is achteruitgang. Je ziet dat zelfs dertig hectare toch alweer aan de krappe kant is en sommige bedrijven alweer grond hebben bijgekocht. Boerenbedrijven zijn nu door hun grotere omvang zó kapitaalintensief dat opvolgers, om het financieel allemaal rond te kunnen krijgen, er zelfs buiten de deur bij moeten werken. Veel vermogen zit in de grond, wie heeft daar wat voor over? Een opvolger moet ouders/andere kinderen uitkopen en waar moet dat geld vandaan komen?'

Dan komen dus de banken noodgedwongen in beeld. Daar is Arie Bouwman niet bepaald positief over. Met name de Rabobank, vroeger de steun en toeverlaat van de boerengemeenschap, moet het ontgelden. Arie: 'De mensen van de Rabobank die je aanvraag beoordeelden waren vroeger de boeren uit je eigen gemeenschap. De nieuwe Rabobank is een heel ander verhaal, die staan nu veel verder van je af. Mondelinge afspraken worden met voeten getreden, dat zou vroeger niet gebeuren.'

De herinrichting heeft ontegenzeggelijk voordelen. Er zijn naast vele kilometers wandel- en fietspaden ook ruitersporen aangelegd. Helaas mag Arie Bouwman met zijn aangespannen paarden daar (officieel) niet op. Ook mensen met rolstoelen en scootmobielen worden er door sluisjes geweerd. Fraai is ook het Bert Bospad, alleen jammer dat het nu alweer verpaupert. Arie: 'Als je wat maakt moet je het ook onderhouden!' Er is nu dankzij een stukje in de Telegraaf wel geld voor criminaliteitsbestrijding gekomen. Maar nu moeten ze ook de rest gaan onderhouden. Als ik 's avonds met het paard door het Noorderpark rijd, dan zitten er allerlei lieden in het Gagelbos waterpijpen te roken etc. Op de parkeerplaats bij de Kooijdijk horen 's avonds om half twaalf toch geen auto's meer te staan? Duistere zaken.

Samenvoeging met De Bilt, vindt ook Arie Bouwman lastig en wordt door hem ervaren als een grote verandering. Arie: 'Daar hebben we geen gemak van. Oudere Westbroekers vinden dat zeker, het is nu afstandelijk. Je moet een afspraak maken voor je paspoort en ik ben al gauw 1 ½ uur kwijt. Op het gemeentehuis in Maartensdijk waren de mensen gewoon veel beter bereikbaar en ze wisten waar ze het over hadden en gaven snel uitsluitel. Ik ben verknocht aan Westbroek. Wel eens gedacht aan een stek in Groenekan met plek voor m'n paarden. Maar toch maar niet gedaan.